

PŘEDMLUVA

Dílo St. K. Neumanna, jak je známe z dosavadních knižních vydání jeho prací básnických i prozaických, tvoří ve skutečnosti jen zlomek z rozsáhlé tvorby básnickovy, roztroušené — v časové rozloze téměř padesáti let — v desítkách časopisů, almanachů a sborníků. Každý, kdo si chtěl učinit hlubší představu o celkovém rozsahu i povaze Neumannova díla (a to platí především o mnohostranné básnickové publicistice), byl až dosud odkázán především na vlastní podrobný průzkum materiálu, který u díla takového charakteru, jako je právě Neumannovo, přináší ovšem mnoho radosti z poznávání a objevování nového, ale zároveň je spojen s mnoha obtížemi, ať už jde o často svízelnou dešifraci autorství nebo i o praktickou nedostupnost mnoha publikací, do kterých Neumann psal. Mám tu na mysli třeba takové efemérní a polozapomenuté časopisecké podniky z devadesátých let, jako byl Konec století, Vějíř či Salon odmětnutých; anarchistické nebo pokrokářské časopisy, pronásledované konfiskacemi, úředně zastavované a znovu se objevující často pod jiným názvem, jako je ze známějších Omladina a Komuna a řada jiných; publikace, jejichž existence musí být často teprve „objevena“, i takové, které sice existují v obecném povědomí, ale ve skutečnosti jen v několika málo vzácných exemplářích, jako jsou Letáky pro zpěváky, Výkřiky, Komunistické večery, Májové listy atd.; sem patří i různé příležitostné sborníky, které často mají důležité místo v historii naší kultury, jako sborník Sovětské Rusi z r. 1921 nebo katalog k výstavě Tvrdošíjných z r. 1918.

Soudobá potřeba hlouběji poznat Neumannovo dílo a osvětlit jeho význam ve vývoji moderní české kultury staví před nás nové problémy badatelské i vydavatelské. Předpokladem ke splnění úkolů v obou těchto oblastech je především úplný soupis Neumannova díla. Práce, kterou předkládáme čtenáři, vznikla právě z těchto konkrétních pracovních úkolů Kabinetu St. K. Neumanna, zejména z přípravy souborného vydání jeho díla. Při přípravě vydání je ovšem soupis prací teprve prvním nezbytným článkem; další práce literárně historická, která s vydáváním díla souvisí, nám jistě pomůže při řešení některých sporných otázek, které se nám dosud nepodařilo vyřešit. Zkušenosti z dosavadní práce nám ukázaly, že zveřejnění Neumannovy bibliografie v tomto stadiu je potřebné jak pro naši další práci, pro kterou každá konfrontace s výsledky jiných neumannovských badatelů bude užitečná, tak pro práci všech, kteří se Neumannovým dílem zabývají nebo chtějí zabývat a jimž naše bibliografie může usnadnit orientaci v obsáhlém materiálu. O tom jsme se mohli přesvědčit už v průběhu práce na našem Soupisu.

Z toho, co bylo řečeno výše, vyplývá, že těžištěm naší práce je oddíl druhý, to jest soupis časopisecky zveřejněných Neumannových prací (počítaje v to i práce ve sbornících, kalendářích a podobných publikacích periodických i neperiodických). Hlavním naším cílem bylo jednak zachytit všechny práce knižně nepublikované, jednak u těch prací, které vyšly knižně, zjistit kdy a kde je autor poprvé publikoval časopisecky. Na rozdíl od oddílu knižních prací, kde zachycujeme všechna vydání před i po roce 1947, včetně výborů, at je již pořídil autor sám nebo jiný editor, šlo nám tedy v této části soupisu především o to, zachytit genezi Neumannových prací, nikoliv ohlas jeho díla, který by mohlo vyjádřit úplně vysledování všech přetisků jednotlivých prací jak za autorova života, tak po jeho smrti. Vedle toho u každé takto zachycené práce uvádíme další otisky za života autorova, a to jak časopisecké, tak knižní. Časopisecké přetisky zachycujeme opět hlavně u okruhu časopisů, do kterých básník sám přispíval nebo které mu byly blízké, to jest v nichž autor sám mohl mít vliv na jejich otištění, a tedy i na eventuelní proměny textů. Praticky to ovšem znamená, že jsme prozkoumali všechny základní literární nebo pro literaturu významné časopisy od r. 1893 do r. 1947, z nichž náš soupis zachycuje přes 250 časopisů a sborníků, kde vyšly Neumannovy práce. Z prací vyšlých časopisecky po básnickové smrti uvádíme jen ty, které takto vycházejí vůbec poprvé (např. několik básní otištěných z rukopisů). Také odkazy ke knižním vydáním se týkají především knih vyšlých za autorova života; výjimku tvoří jednak odkazy ke Spisům, kde uvádíme všechna vydání, i po roce 1947, jednak odkazy ke knižním otiskům po r. 1947 u prací, které vyšly knižně po básnickové smrti poprvé (např. u výboru Z díla, 1956) nebo jejichž první knižní otisk je těžko dostupný (např. u básně Nesloužím, která vyšla r. 1935 jako soukromý tisk, uvádíme její další knižní přetisk ve výboru Zpěvy jistoty, 1955).

*

Ponecháme-li stranou Neumannovy literární pokusy v psaných studentských časopisech i jeho krátkou činnost lokálkáře v Hlasu národa, o které víme z básnickových pamětí, objeví se nám na samém počátku literární dráhy Neumannovy dvě práce osmnáctiletého „omladináře“, které přímo symbolicky zahajují jeho publicistiku i tvorbu básnickou: je to článek Jean Paul Marat a básnický překlad Huguesovy Hymny na Kómunu, oba v jednom z prvních čísel Pokrokových listů v srpnu 1893. Jímí se pozdější autor Francouzské revoluce a Maxmiliána Robespiera příznačně už při svém vstupu do literatury hlásí k revolučním tradicím francouzským. Zároveň se už tady u jednoho z těchto prvních časopiseckých příspěvků Neumannových objevuje později proslulá šifra básnickova, složená z tří začátečních písmen jeho jména, která pak prochází napořád celou jeho publicistikou. Podobně už od prvních let používá Neumann jako šifer jednotlivých začátečních písmen svého jména, z nichž zejména N. a — jsou šifry nejužívanější. Tak N. nalézáme poprvé v Moderní

revui a zároveň v Novém kultu už v roce 1897, odtud prakticky v každém roce až do roku 1925 téměř ve všech časopisech, kam Neumann psal (Omladina, Moravský kraj, Pozor, Moravskoslezská revue, Zádruha, Lidové noviny, Červen, Rudé právo, Komunistická revue) a znovu v Levé frontě a Lidové kultuře. Tuto šifru lze doložit řadou textů, přetištěných později knižně (Socialismus a svoboda, Předě dveřmi Pantheonu, Vzpomínky, S městem za zády, Ať žije život!). Podobně šifru K. a S. z předválečné doby (zejména Nový kult a Moravský kraj) lze mimo jiné doložit články, pojatými do souboru Socialismus a svoboda, šifru Nn pracemi z knihy Předě dveřmi Pantheonu. Méně snadné je nalézt doklady pro šifru —n, která je ovšem známa jako šifra Neumannova zejména od moravského období (Moravský kraj, Sibiňky, Zádruha, Lidové noviny, Večery, Kmen, Červen, Proletkult, Lidová kultura aj.); kromě řady článků je jí podepsáno množství překladů, zejména z let 1907-1914 ve Večerech a Lidových novinách, z nichž některé byly později přetištěny v časopisech, které Neumann redigoval (dva v Zádruze, dva v Reflektoru roku 1926). Z třicátých let máme ovšem tuto šifru doloženu zejména básněmi a překlady v časopise Simplicus, z nichž několik přešlo do sbírky Srdce a mračna. Po prvé nalézáme tuto šifru (spolu se šifrou —nn) už v roce 1895 v Konci století, kde má Neumann také několik příspěvků podepsaných a kde je ve čtvrtém čísle uveden jako hlavní spolupracovník. Pokud jde o další varianty značek, založených na začátečních písmenech Neumannova jména, patří k nim ještě šifra s t., zatím definitivně nedoložená, kterou je podepsán jeden příspěvek v Moravském kraji (s tematikou básníkovi velmi blízkou, o A. P. Veselém), a ovšem také známá značka Sigma, kterou nalézáme po prvé v r. 1895 v Literárních listech, později v dalších časopisech, které Neumann sám redigoval nebo do nichž pravidelně přispíval, zejména v Moravském kraji (kde je mj. doložena článkem, přetištěným v knize Předě dveřmi Pantheonu) a v Sibiňkách, dále v Kmeni a Červnu, kde jí Neumann podepsal také báseň Zalm (později v Rudých zpěvech). Problematickou zůstává šifra Sn (v různých variantách: S n., s n., —s n). Po prvé jsme ji našli v soc. dem. časopise Zár v r. 1902 (—Sn—) celkem u dvou příspěvků, jednoho úvodníku a jedné básně; zde jsme Neumannovo autorství vyloučili z řady důvodů, zejména pro ráz obou příspěvků, hlavně básně, i pro charakter časopisu, v němž jinak žádné Neumannovy příspěvky nejsou; je možné, že zde jde o šifru Mackovu, který byl spolupracovníkem Záře a psal pod známým pseudonymem Solomin. Později nacházíme tuto šifru už přímo v časopise Neumannově, v třetím ročníku Kmene (referáty o knihách a výstavách pod zn. Sn. a jedna polemika pod zn. sn.); šifrou —sn je dále podepsán referát Moskevské divadlo v Rudém právu 1921. Ve všech těchto případech jsme zatím nemohli autorství Neumannovo přímo vyloučit ani pevně doložit; uvádíme proto tyto příspěvky jako dubia.

Přistupme nyní k Neumannovým pseudonymům; většina z nich je známa z neumannovské literatury. První skupinu tvoří pseudonymy

z anarchistického období, zejména z Nového kultu. Z nejznámějších jsou bezpečně doloženy *Kozonoh* (mj. verši, přetištěnými ve *Snu* o zástupu zoufajících a v *Hrsti květů* z různých sezón) a *Sana Mens* (oznámení na obálkách Knihovny Nového kultu, udávající Neumanna jako autora knížky, vydané pak pod tímto pseudonymem). U ostatních, ať už běží o pseudonymy známější (*Brutus*, *Apostata*, *Antikrist*) nebo méně známé (*Marius*), určujeme Neumannovo autorství na základě rozboru textu, ze souvislosti s ostatní tvorbou nebo konečně pomocí dobového svědectví (např. u pseudonymu *Brutus* svědectví Boženy Neumannové). U všech těchto pseudonymů běží o práce v publikacích Neumannem redigovaných (Nový kult, Anarchistická revue, Kalendář revolucionářů, Knihovna Nového kultu); zároveň se objevují i v jiných časopisech, kam Neumann přispíval pod svým jménem nebo pod prokázanými šiframi (např. *Brutus* v *Omladině* a *Nové Omladině*, *Apostata* v *Pozoru*). Jiné pseudonymy se v tomto období objevují zřídka; např. jedna báseň později přetištěná ve *Snu* o zástupu zoufajících, je podepsána *Ego*, jeden příspěvek v *Novém kultu* z období Neumannova vídeňského pobytu *Vindobonnensis*; dvakrát se vyskytnou verše (epigramatické výpady v *Moderní revui* a *Novém kultu*) podepsané *Capriccio*; konečně sem patří i dva pseudonymy knižní, *Kupidos*, kterým Neumann označil vlastní ornamentace ke své sbírce *Apostrofy hrdé a vášnivé*, a zatím nedoložený pseudonym *K. Protiva* (z překladu v Knihovně revolucionářů, který uvádíme jako dubium). V moravském období přistupují k nim ještě dva další, *Petr Pohan* (z překladů Kropotkina a Ch. Albertovy *Volné lásky*, vydané Neumannovým nákladem jako první svazek *Knih Června*) a *Petr Skála*. Tento pseudonym se objevuje poprvé v *Šibeničkách* u povídky *Dvacátý čtvrtý prosinec*, která tematem i stylem zřetelně svědčí o autorství Neumannově, později u článku v *Českém bibliofilu*, kam Neumann přispíval též pod svým jménem, a konečně v *Rudém právu* r. 1921, tedy v době, kdy sem Neumann často přispíval, u cyklu pěti próz, které rovněž stylem i obsahem ukazují k Neumannovi; zde potvrzuje autorství také *Lída Špačková* (viz článek *Honba za pseudonymy — příběh téměř detektivní*, *Lidové noviny* 58, č. 102, str. 7, 30. 4. 1950, na který se odvoláváme dále). Tím už se dostáváme k poválečnému období Neumannovy tvorby, kde pseudonymů Neumannových je méně a vesměs doložených; k známým patří tu zejména *Civis Bohemicus* z *Června* (k autorství jednoho z článků takto podepsaných se Neumann po létech sám hlásí), *Ivan Červený* (báseň *Socialistickým ženám*, zařazená později do *Rudých zpěvů*), *Jindřich Bedrna* (zejména několik básní v *Proletkultu*, z nichž *Měšťačku* zařadil Neumann do druhého vydání sbírky *Bohyně, světice, ženy*), *Lokalides* z *Proletkultu* a později z *Levé fronty* (pseudonym, vytvořený na základě šlechtického jména Neumannovy babičky, jak uvádí Špačková), *Jiří Votoček* (známý zejména z překladu *Strindbergovy Studentky* čili *Novostavby* a z dvojitého pseudonymu *Jiří Votoček — Dr. Hynek Záruba* v *Ději-*

nách lásky; k němu patří též šifra J. V.) a Josef Votoček, kterým Neumann podepisoval především své stati v Proletkultu; konečně pseudonym Sáša v Reflektoru u pravidelných příspěvků Dopis z Prahy. Kromě nich je tu ještě několik Neumannových doložených pseudonymů, užitých ojediněle, na které po prvé upozornila Špačková (srov. kromě uvedeného článku svazek Paměti a drobné prózy a Písníčky, satiry, epigramy ve Spisech): je to Tomáš ze Smíchova (cyklus epigramů v Šibeničkách z r. 1918–19, jehož některá čísla jsou buď úplně převzata nebo jsou variantami veršů Z malého naučného slovníku, otištěných r. 1908 v Lidových novinách pod pseudonymem Kozonoh), dále Ladislav Rozvoda (próza Tichý zápas, která má motiv totožný s básní Středočeská krajina ze Sonáty horizontálního života) a Ladislav Sýkora (próza Laskavá matka, jejíž motiv podle svědectví Špačkové jasně svědčí o Neumannově autorství). Připojujeme k nim ještě pseudonym Jaroslav Kudrna z Reflektoru (próza Opěti století s autobiografickým motivem). Nedořešená zůstává otázka pseudonymů Jan Poupa a Ladislav Hora; u příspěvků takto podepsaných pro Neumannovo autorství svědčí jak tematika, tak styl, ale pro nedostatek přímých důkazů je pokládáme zatím za dubia. Z třicátých let se prakticky vyskytují v našem soupisu jen dva pseudonymy, obecně známý Jan Beďrna (Lidová kultura a zejména Lidové noviny z let 1939–40, doložený básněmi zahrnutými do posledních sbírek Neumannových) a Vavřinec z Lidové kultury (spolu se šifrou –v), kde se rovněž opíráme o svědectví Lídy Špačkové (srov. Písníčky, satiry, epigramy) a Františka Jungmanna. Konečně tu máme poslední typ podpisů, tj. označení Redakce (Redaktor, Red., R., –r) u časopisů Neumannem redigovaných (Nový kult, Červen, Kmen aj.); tam kde Neumann neredigoval časopis sám, opíráme se opět o svědectví účastníků. Jde zejména o Lidovou kulturu, kde jsme postupovali podle svědectví jejího spoluredaktora Františka Jungmanna jak při určování autorství šifrovaných jako redakční, tak u prací nepodepsaných.

Práce nepodepsané jsou ovšem největším problémem při určování autorství, zejména v tomto případě, kdy jsme neměli k dispozici prakticky žádný Neumannův rukopis a kdy přímé doklady jsou jen výjimečné. Nejobtížnějším se určování autorství nepodepsaných článků ukázalo hlavně v poválečných časopisech Neumannem redigovaných (Červen, Proletkult, Reflektor), tj. u časopisů programově vyhraněných, kde ideová i tematická shoda prakticky málo dokazuje a ani stylová příbuznost není vždy rozhodující, připustíme-li možnost Neumannových redakčních zásahů do cizích článků. Podobně je tomu s některými úvodníky v Červnu, šifrovanými tak neutrálními značkami jako * nebo O. (Naproti tomu bylo lze Neumannovo autorství určit u poznámek v Moravském kraji rovněž značkováných O, především na základě jejich tematického rozsahu mj. např. článkem věnovaným řečkovickému maloměstství.) Proto u nepodepsaných prací dodržujeme zásadu, že tam kde autorství nemůžeme doložit ani přímo (přetištění v knize, uvedení autora v obsahu listu nebo svědectvím pamětníků), ani ze souvislostí s ostatní tvorbou nebo z charakteru práce

(např. u prací, které nemohl napsat nikdo jiný než redaktor, jako jsou třeba programové redakční články v Novém kultu), označujeme práce jako dubia. To platí o většině nepodepsaných prací, uvedených v našem soupisu. K nim se zejména vztahuje to, co jsme uvedli na počátku naší předmluvy, totiž že další práce nad Neumannovým dílem, ať už vydavatelská či monografická, může nám dále pomoci vyřešit alespoň některé otázky, které ještě zůstávají otevřené.

Dávajíc svůj Soupis do rukou čtenáře, doufáme, že bude pomoci i podnikem k další práci na Neumannově díle a děkujeme všem, kteří nám pomohli nebo ještě pomohou v naší práci.

Eva Strohsová